

Fig. 1. Kirkosalen set fra indgangsdøren. Henrik Wichmann fot. 1998. - *A charitable institution for 24 impoverished persons was founded in the first decade of the 18th century on the west side of Hansted church. From the beginning a chapel was established in the building complex. In 1868 the institution was completely reconstructed and 1881 supplemented with an upper storey which gave the chapel from 1868 a more lofty character.*

KIRKESAL I HANSTED HOSPITAL

Institutionen er stiftet »til 24 fattige mennesker« af Dorthe Hansdatter Lotterup, enke efter Anders Jensen Thonbo (jfr. bl.a. s. 4852, epitaf), med fundats af 12. maj 1705 suppleret med testamentarisk tilføjelse af 10. maj 1710¹. Siden 1988 fungerer den som et selvejende plejehjem på grundlag af en driftsoverenskomst med Horsens kommune.

Dorthe Hansdatter drog omsorg for, at venner og slægtninge inden for det horsensianske patriciat i hospitalets første tid kom til at stå for dets drift. Til øverste leder som »inspektionsherre« udpegedes

godssamleren, senere etatsråd Oluf Krabbe til Nandrup og Bjerre (jfr. s. 4351 og 4381), der havde medvirket ved fundatsens affattelse. Han blev bistået af to direktører, i første omgang borgmester Stefan Rasmussen Hofgaard og rådmand Laurids Eriksen Riber. Ved Krabbes død 1728 var disse afløst af rådmand Hans Jochumsen Rodenborg og Erik Steffensen Riber. Til daglig leder af hospitalet udnævntes som forstander (og tillige som forpagter af Hanstedgård) Christen Berentsen, gift med Susanne Blimester² (jfr. s. 4857).

Fig. 2. Kirkesalen set mod indgangsdøren. Henrik Wichmann fot. 1998. - *The chapel of the Hansted Hospital,*

Umiddelbart vest for Hansted kirke ligger det trefløjede hospitalskompleks, hvis gårdsplads mod øst lukkes af et materialhus mellem hegns-mure med indkørsler. Hele det tidstypiske anlæg af gule sten, der afløste den nedennævnte forgænger, er taget i brug 1868. Opførelsen fandt sted på grundlag af et skitseprojekt af H. W. Schrøder, Århus. I løbet af sommeren 1864 og den efterfølgende vinter havde kgl. bygningsinspektør V. Th. Walther kommenteret og korregeret det fremsendte tegningsmateriale, som han godkendte endeligt 27. april 1865.

Den rektangulære *kirkesal*, der er placeret i kompleksets sydvestre hjørne, belyses vestfra og har tidstypisk møblering. 1881 gennemførtes en *forhøjelse* af hospitalets vestfløj efter tegning³ af ingeniør Jens Chr. Clausen, der netop havde stået for opførelsen af Serridslev kirke i Nebel sogn øst for Hansted (jfr. Ring-Brædstrup kirke, s. 4003). Ved hospitalets ombygning øgedes loftshøjden i kirkesalen, hvorved der i østsiden blev plads til et knægtbåret pulpitur.

†*Kirkesal.* Fra første færd har der i hospitalet været indrettet et kapel, som iflg. donators

ovenstående testamente skulle ligge i den ene ende af den planlagte bygning; det skulle være »indrettet som (i) andre hospitaler« og rumme »et lidet alter og kor samt prædikestol«. Ved indflytningen 1712 nævnes imidlertid, at kirkeafsnittet var placeret »i den store tværgang« i den 16 fag lange, grundmurede fløj, der husede hospitalet. Bygningen lå øst for det nuværende kompleks, dvs. langs kirkegårdens vestmur (jfr. s. 4861, fig. 36).

Det homogene *inventar* med gotiserende enkeltheder stammer fra kapellets opførelse 1867-68 og består af *prædikestol*, *stolestader* og *vægpaneler* samt det nævnte *pulpitur* fra vestfløjens forhøjelse 1881. Alt er malet i lyst grågrønt og grønt, prædikestolen desuden med forgyldte detaljer.

Hverken *†alter* eller *†prædikestol*, der nævnes i den ældre *†kirkesal*, blev ført med over i den nuværende. Hvor man, efter *stolestadernes* placering, skulle forvente et alter, er placeret den talerstolslignende *prædikestol*. På væggen bagved er der, som en reminiscens, ophængt et *kruccifiks* af gips på sortmalet trækors, vistnok fra 1800ernes sidste halvdel. En *Kristusfigur* fra samme tid, 38 cm. høj, efter Bertel Thorvaldsen, fra Bing & Grøndahl, står i et af vinduerne.

Altersættet, 1981, af tin, udført af firmaet Hans Just A/S, består af kalk, disk og oblatæske.

Orgel med fire stemmer, bygget som udlejningsinstrument o. 1983 af Fyns Orgelbyggeri, Odense, er opstillet 1991 af Th. Frobenius & Sønner. Disposition: Gedakt 8', Rørfløjte 4', Principal 2', Nasat 1 1/3' fra c; svelle. »Kisteorgel« af standardtype.⁴

Fra det ældre *†kapel* er overført to *malerier* (fig. 3a og b), fra 1700ernes første fjerdedel, af ukendt kunstner, olie på lærred, 142x130 cm, i 9 cm brede, profilerede rammer. Det ene forestiller formentlig hospitalets stifter, Dorte Hansdatter, †25. jan. 1711, det andet den første inspektionsherre, etatsråd Oluf Krabbe.

1) I det ene maleri (fig. 3b) gengives en yngre kvinde iklædt løstsiddende, hvid bluse, rødt skørt og blågråt sjal, formentlig et sindbillede på den afdøde stifter, der dels får overbragt livets krone, omtalt i nedennævnte citat i den åbne bog, aften flyvende engel i øvre venstre hjørne, og dels som synderinden nævnt i skriftbåndets tekst (jfr. ndf.). Kvinden er fremstillet langt yngre end afdøde, der døde 54 år gammel. Hun har langt, lokket hår og sidder med hånd under

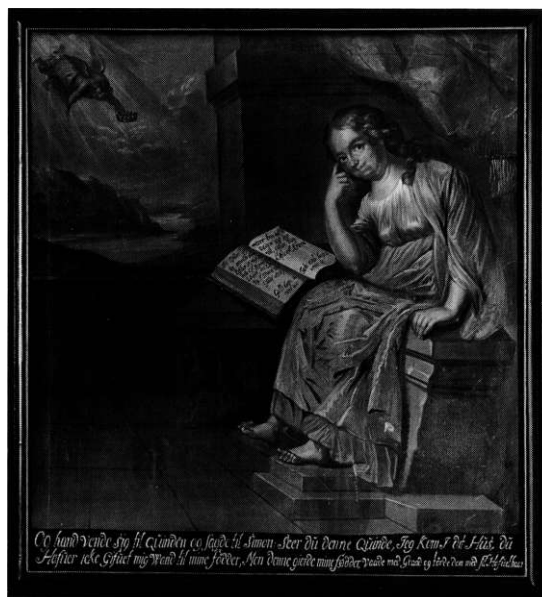
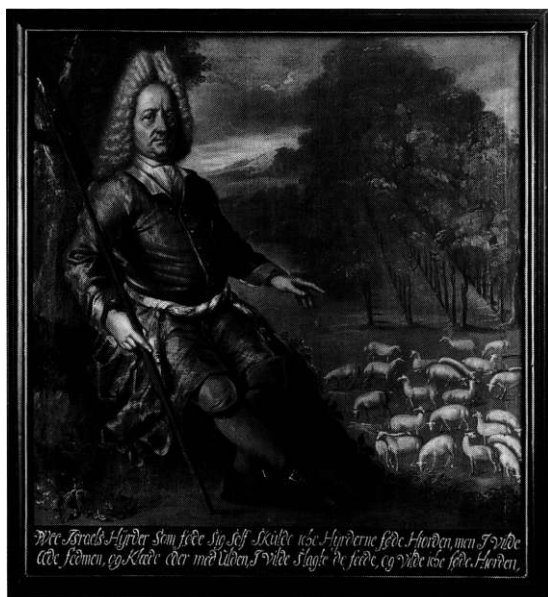

Fig. 3a og b. Malerier, formentlig 1711, forestillende hhv. a. hospitalets første inspektionsherre, justitsråd Oluf Krabbe og b. dets stifter Dorte Hansdatter (s. 4865). Henrik Wichmann fot. 1998. - *Paintings, probably from 1711, showing respectively the first master in charge Oluf Krabbe, and the founder of the institution Dorte Hansdatter.*

kind på en stenbænk, hævet op fra stengulvets fliser med et trin. På et (sten)bord båret af putti ligger en opslået bog, hvori er skrevet med sort skriveskrift: »Jeg Lefuer, dog... Jeg, men Christus Lefuer I mig, ...« (Gal. 2,20) og »Wær troe indtil døden og ieg vil, gifue dig Lifsens Krone« (Åb. 2,10). Gennem en stor åbning i rummets gråbrune væg skimtes et bjerg- og flodrigt landskab under en skyet himmel. Over kvinden er ophængt et stort draperi i gråblåt med rød marmering. På bænken side står med sort skriveskrift et vers:

»denne Gudfrygtig Qinde
Dordt HansDatter af Nafn
Hinde til Evig Minde
Guds fattige til Gafn
til Hospital har Gifut
Hanstedgrd Gods og Jord
De fattige Beriiget
Ved it saa gafmild Bord«.

I et sort bånd nederst i billedet er skrevet med hvid skriveskrift: »Og hand vende sig til Quin-

den og sagde til Simon: Seer du denne Quinde ...« (Luk. 7,44).

2) I det andet maleri (fig. 3a) ses i forgrundens venstre side en velnæret herre på et halvt hundrede år siddende ved foden af et træ. Han er i samtidens modedragt⁵ med høj, hvid pudret allongeparyk, hvidt halsbind og grøn gennemknappet, knælang kjole med rødligt foer. Knæbukserne og strømperne er røde, hosebåndene sorte; på fødderne har han sorte, bredsnudede sko. I højre hånd holder han en hyrdestav og med venstre peger han ned mod de 24 får, der græsser foran rækker af udgåede træer.

Den afbildede person, muligvis et portræt af Oluf Krabbe, kan formentlig opfattes som et sindbillede på hyrden (inspektionsherren?), der tager hånd om hospitalets 24 beboere. Jfr. indskrift i sort bånd med hvid skriveskrift nederst i billedet: »Wee Israels Hyrder Som føde Sig Self...« (Ez. 34, 2-3).

Malerierne, der tidligst er nævnt 1756, hænges nu på hhv. kapellets nord- og sydvæg.

KILDER OG HENVISNINGER

LAVib: Bygningsinsp. Århus. Hospitaler 1855-1908. Hanstedgård og hospital 1865-88 (B 239. 239). *Hospitalets arkiv*: Hovedtegninger vedr. ombygning, sign. J. Clausen sept. 1876. Jfr. desuden Kilder og henvisninger vedr. Hansted kirke (ovf).

Litteratur: J. P. Böttiger: Om Stifteren af Hansted Hospital Dorthe Hansdatter, i *JySaml.* 2. rk. IV, 1893-95, s. 345-49. Svend Aage Bay: Hansted Hospital 1705-1955, i *ÅrbÅrhSt.* XLVIII, 1955, s. 1-48. Henning Heilesen: En samtidig levnedbeskrivelse af Dorthe Hansdatter Lotterup, grundlægger af Hansted hospital, i *PersHistTidsk.* 14. rk. I, 1959, s. 89-100. Søren Anker-Møller: Hansted hospital, i *Medd-ÅrhSt.* 1993, s. 56-61.

Redaktion 1998 ved K. de Fine Licht og S. F. Plathe.

¹ HofmFund. II, 302-15. Institutionens økonomiske grundlag var navnlig ejendommen Hanstedgård, som Anders Jensen havde købt 1684.

² Bay 1955, navnlig s. 11-15. En bredere skildring af byens persongalleri o. år 1700, i Svend Aage Bay: Horsens historie indtil 1837, Horsens 1982, særligt s. 92-103.

³ Den virkeliggjorte bygning rummer en række mindre ændringer i forhold til et projekt fra 1876. Den kgl. bygningsinspektørs kommentar til Clausens forslag er dateret 3. april 1877.

⁴ Iflg. meddelelse fra Th. Frobenius & Sønner.

⁵ Mandsdragten stemmer meget godt overens med moden o. 1710, jfr. Ellen Andersen: Danske Dragter. Moden i 1700-årene, 1977, s. 16f.